

VÝUKA URBANISMU A ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ NA FAKULTĚ STAVEBNÍ ČESKÉHO VYSOKÉHO UČENÍ TECHNICKÉHO V PRAZE

Z historie ČVUT a jeho stavební fakulty

Fakulta stavební, v současné době jedna ze šesti fakult Českého vysokého učení technického v Praze, byla založena z iniciativy Josefa Christiana Willenberga na základě česky psané zakládací listiny císaře Josefa I. z 18. ledna 1707 jako první veřejná inženýrská škola střední Evropy pod názvem Stavovská inženýrská škola v Praze. Tato škola vznikla tedy o 40 let dříve než věhlasná a dosud existující pařížská Mostní a silniční škola (Ecole des Pontes et Chaussées). Po přechodném spojení Stavovské inženýrské školy s univerzitou došlo v roce 1815 za působení profesora F. J. Gerstnera k opětovnému osamostatnění Královského českého stavovského polytechnického učiliště. Organickým statutem z roku 1863 dochází ke zřízení čtyř samostatných studijních směrů: stavitelství vodního a silničního, stavitelství pozemního, strojnictví a technické chemie. K rozdělení Královského českého polytechnického zemského ústavu na samostatné ústavy – český a německý – došlo v roce 1869. V roce 1879 byl český ústav označen názvem C. k. Česká vysoká škola technická v Praze. Tato nejvyšší technická škola byla v roce 1920 přejmenována novým organizačním řádem na dnešní České vysoké učení technické, které sdružovalo sedm vysokých škol: inženýrského stavitelství, architektury a pozemního stavitelství, strojnictví a elektrotechnického inženýrství, chemicko-technologického inženýrství, zemědělského a lesního inženýrství, speciálních nauk a obchodní. Po únoru 1948 se ruší Vysoká škola obchodní ČVUT a počínaje r. 1949-50 začíná celková přestavba školy, což vede k zásadním změnám zejména ve vytvoření fakult. Osamostatňují se Vysoká škola chemicko-technologická a Vysoká škola zemědělská. V roce 1960 má ČVUT čtyři fakulty (stavební, strojnictví, elektrotechnickou, jadernou a fyzikálně inženýrskou). Stavební fakulta vznikla sloučením samostatných fakult architektury a pozemního stavitelství, inženýrského stavitelství, zeměměřičské a ze stavebního směru zrušené fakulty ekonomického inženýrství. V roce 1976 se z ní vyčlenila fakulta architektury. V roce 1993 vznikla na ČVUT fakulta dopravní.

Z hlediska poslání, organizace a komplexního pojmání současné fakulty stavební je velmi významné a přímo symbolické, že o vznik a postupný rozvoj Stavovské inženýrské školy se postupně zasloužili a vtiskli jí všestranně stavební ráz na svou dobu vynikající osobnosti z oblasti stavebně a ženině inženýrské (první profesor J. Ch. Willenberg), umělecko-architektonické (druhý profesor F. J. Schor) a matematicko-zeměměřičské a stavební (třetí profesor F. A. Herget).

Studijní programy

Než se budeme věnovat informaci o výuce urbanismu a územního plánování na fakultě, seznámíme odbornou veřejnost alespoň stručně se současnými studijními programy a studijními programy, které byly předány k akreditaci v březnu t.r. v rámci strukturovaného studia s předpokládaným zahájením výuky v akademickém roce 2003/04.

Současné studium

Posluchači jsou v současné době přijímáni do následujících magisterských studijních programů s prezenční formou studia:

Stavební inženýrství se standardní dobou studia 5,5 roku má tyto studijní obory: Pozemní stavby a konstrukce, Konstrukce a materiál, Konstrukce a dopravní stavby, Vodní hospodářství a vodní stavby, Inženýrství životního prostředí, Podnikání a řízení ve stavebnictví, Systémové inženýrství ve stavebnictví a investiční výstavbě, Management a ekonomika.

Pozemní stavby a architektura se standardní dobou studia 6 roků má studijní obor

Pozemní stavby a architektura.

Geodézie a kartografie se standardní dobou studia 5,5 roku má studijní obor Geodézie a kartografie.

Všechny tyto magisterské studijní programy mají rovněž tříleté studijní programy navazující na bakalářský studijní program.

Na programy Stavební inženýrství a Geodézie a kartografie navazuje tříleté *doktorské studium* s různým odborným zaměřením.

Strukturované studium

Přechod ČVUT na strukturované studium bude znamenat zásadní změnu pro studium na stavební fakultě. Budou vytvořeny tři stupně – *čtyřletý bakalářský, magisterský v délce jednoho a půl roku nebo dvou let a tříletý doktorský*.

V *bakalářském studiu* jsou navrženy tři studijní programy:

Stavební inženýrství se studijními obory Konstrukce pozemních staveb, Konstrukce a dopravní stavby, Vodní hospodářství a vodní stavby, Inženýrství životního prostředí, Management a ekonomika ve stavebnictví a Manažerské informační systémy ve stavebnictví. Studijní program má první dva ročníky studia společné a na ně pak navazují jednotlivé obory.

Architektura a stavitelství má jeden studijní obor Architektura a stavitelství.

Geodézie a kartografie má rovněž jeden studijní obor Geodézie a kartografie.

V *magisterském studiu* zůstávají stejné studijní programy:

Programy *Architektura a stavitelství* (délka 2 roky) a *Geodézie a kartografie* (1,5 roku) mají i v magisterském studiu prozatím jeden studijní obor stejného jména.

U programu *Stavební inženýrství* (délka 1,5 roku) dochází k úpravě členění na studijní obory Statika konstrukcí pozemních staveb, Budovy a prostředí, Konstrukce a dopravní stavby, Vodní hospodářství a vodní stavby, Inženýrství životního prostředí, Management a ekonomika ve stavebnictví a Manažerské informační systémy ve stavebnictví. V rámci některých oborů jsou navrhována ještě zaměření.

Návrh všech programů strukturovaného studia byl předán akreditační komisi MŠMT k projednání a ke schválení.

Výuka urbanismu a územního plánování na fakultě v současných studijních programech

Výuka urbanismu a územního plánování je zařazena ve dvou současných studijních programech.

Stavební inženýrství

V programu Stavební inženýrství na oboru *Pozemní stavby a konstrukce* je nej-

větší zastoupení této problematiky v profesním modulu Plánování sídel a regionů, zajišťovaném katedrou sídel a regionů, jejíž stručná charakteristika je uvedena dále v článku.

V modulu se vyučují tyto předměty: Základy urbanismu, Technika územního plánování, Sociální a ekonomická infrastruktura sídel, Technická infrastruktura sídel, Strategie rozvoje sídel a regionů, Sociální ekologie, Ekonomika a organizace samosprávních územních celků, Informační systémy v územním plánování, Projekt I, II, III.

Ve cvičeních a projektech je řešena problematika konkrétních území s aplikací poznatků z urbanismu, územního plánování, architektury, specializovaných stavebně inženýrských disciplin, sociologie, ekologie, ekonomie a práva.

Absolventi profesního modulu Plánování sídel a regionů nacházejí uplatnění v orgánech státní správy, v místních samosprávách, v odborných projekčních, poradenských, investorských firmách i v podnikatelské sféře.

V menším rozsahu jsou s urbanismem a územním plánováním seznamováni posluchači i dalších oborů tohoto programu:

- v oborech *Podnikání a řízení ve stavebnictví, Management a ekonomika a Systémové inženýrství ve stavebnictví a investiční výstavbě* v předmětu Urbanismus a životní prostředí
- v oboru *Inženýrství životního prostředí* v předmětu Urbanismus a územní plánování.

Rovněž tyto předměty zde zajišťuje katedra sídel a regionů.

Pozemní stavby a architektura

Největší rozsah má výuka urbanismu a územního plánování ve studijním programu a oboru *Pozemní stavby a architektura*, který navázal na studijní modul Architektura pozemních staveb a jehož akreditací v r.1994 a schváleným šestiletým studiem vznikl další významný článek v řetězci škol zabývajících se ve svém učebním plánu rovněž výukou architektury.

Tento program a obor doplňuje nabídku možností studia architektury tak, že nabízí studium architektury s vysokým podílem stavebně inženýrských předmětů při zachování požadované škály předmětů ar-

chitektonických. Zatím ukončily studium dva ročníky a ukazuje se, že o absolventy uvedeného typu studia je mezi odbornou veřejností velký zájem. Absolventi nalézají uplatnění jako tvůrčí pracovníci v oblasti koncepčního navrhování a projektování všech druhů pozemních staveb, ve správních institucích a úřadech, na výzkumných pracovištích a v dalších oblastech výstavby i mimo ni, k čemuž jim dala škola potřebné znalosti.

Povinný kmen současného dvanáctise-mestrálního studia má v první etapě teoretické, průpravné a odborné předměty stavebně inženýrského studia společně s oborem Pozemní stavby a konstrukce. Studium je samozřejmě doplněno i o humanitní a ekonomické předměty. Náplň a nekrácený rozsah těchto předmětů dávají velmi kvalitní základ této technické stránky studia a vhodně se doplňují s architektonickou částí studia díky jejich úzké vzájemné návaznosti.

Od prvního semestru se postupně rozšiřuje nabídka předmětů architektonického zaměření (architektonické kreslení, ateliérová tvorba, dějiny umění a architektury, nauka o budovách, rekonstrukce a ochrana památek, urbanismus atd.) tak, že od 8. semestru už architektonické předměty ve studijním plánu výrazně převažují. Je nutno objektivně říci, že vzhledem k naplnění maximálního počtu kreditů ve 12 semestrech studia nejsou některé předměty hodinově dotovány tak, jak by bylo potřebné. Článek neumožňuje podrobnou informaci o skladbě technických, architektonických, humanitních, ekonomických a dalších předmětů, tu lze získat přímo na stavební fakultě.

Přijímací zkoušky na šestiletý studijní program Pozemní stavby a architektura jsou odlišné od přijímacích zkoušek na obory Stavební inženýrství a Geodézie a kartografie tím, že jsou doplněny pohovorem zjišťujícím zájem a schopnosti uchazeče a dále zjednodušenou talentovou zkouškou (diskuse nad výtvarnými pracemi uchazeče s případným praktickým ověřením).

Program byl v letošním roce reakreditován na dalších sedm let.

V tomto programu a oboru má výuka urbanismu a územního plánování důležitou úlohu pro formování celkového profilu absolventa a probíhá celkem v pěti se-

mestrálních kurzech ve vyšších ročnících. Garantem uvedeného programu a oboru je katedra architektury, jejíž charakteristika je uvedena v samostatné části článku. Na výuce se výrazně podílí ústav urbanismu fakulty architektury.

Přehled jednotlivých kurzů oboru se stručným obsahem:

1. kurz v 6. semestru – Urbanismus 10 (Základy urbanismu).

Úvod do studia urbanismu a územního plánování je členěn do tří tematických okruhů:

- Základní vstupní informace v kontextu participujících disciplin
- Začlenění tématu do historického kontextu
- Obsah, terminologie a základní kostra oboru.

2. kurz v 7. semestru – Urbanismus 20 (Územní plánování).

Seznámení posluchačů s vývojem územního plánování a jeho úlohou v demokratické společnosti. Hlavním tématem je územní plánování jako proces péče o prostředí sídel a krajiny (úloha jednotlivých subjektů územně plánovacího procesu, metodika tvorby územně plánovacích podkladů a dokumentace a ostatní nástroje řízení územního rozvoje). Doplnující část je směřována k objasnění a pochopení organismu měst, jeho chování a jeho charakteristických vlastností.

3. kurz v 8. semestru – Urbanismus 30 (Urbanistická typologie).

Hlavní náplň je výklad i praktické ověření základních parametrů z urbanistické typologie – techniky stavby měst. Dále je vysvětleno funkční členění sídel a zón, jejich vzájemné vazby a základní typologie městských prostorů při jejich rozvoji a regeneraci. Důraz je kladen na funkční složky bydlení a dopravu.

4. kurz v 9. semestru – Urbanismus 40 (Projekt).

Formou urbanistické studie je vypracován návrh uspořádání prostředí menší části města či obce, aplikující získané poznatky z předcházejícího kurzu. Projekt obsahuje dvě základní části urbanistického návrhu:

1. Průzkumy a rozborů s hodnocením stavu území.
2. Urbanistický návrh s grafickou a textovou částí.

5. kurz v 10. semestru – Urbanismus 50 (Venkovský prostor).

Obsah je zaměřen na problematiku územního plánování vesnic a krajiny. Přednášky zahrnují stručné zhodnocení vývoje venkovského prostoru, podmínky existence venkova v budoucnosti a soubor zásad pro navrhování úprav venkovských sídel, jejich funkčních zón a krajinného okolí.

1. až 4. kurz zajišťuje ústav urbanismu FA, 5. kurz katedra architektury FSv.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že v současném studijním programu Pozemní stavby a architektura je vyváženým způsobem pokryta problematika urbanismu a územního plánování, aby byl splněn výše uvedený cíl přiměřené komplexnosti znalostí vzhledem k ostatním odborným částem studia.

Výuka urbanismu a územního plánování v připravovaném strukturovaném studiu

V souvislosti s přechodem na strukturované studium dochází pochopitelně i k určitým úpravám ve výuce urbanismu a územního plánování ve všech studijních programech tak, aby to odpovídalo požadovaným profilům absolventů jednotlivých stupňů. Vzhledem k tomu, že oproti současnému studijnímu programu bylo doporučeno snížit počet kontaktních hodin, musely být učební plány prakticky všech předmětů upraveny tak, aby nedošlo ke zmenšování předávání informací, ale k jejich zintenzivnění. Z tohoto hlediska byly upraveny i semestrální kurzy z urbanismu a územního plánování. Rovněž v tomto případě lze informace o dalších předmětech studia, jejich skladbě a obsahu získat přímo na stavební fakultě ČVUT.

Bakalářské studium

Pro bakalářské studium na oboru Architektura a stavitelství jsou navrženy následující tři kurzy:

1. kurz v 5. semestru – Urbanismus a územní plánování

Obsah je rámcově stejný jako u Urbanismu 20 současného programu s tím, že první přednášky budou věnovány stručným dějinám urbanismu.

2. kurz v 6. semestru – Stavba měst

Obsah rámcově odpovídá Urbanismu 30 současného studia.

3. kurz v 7. semestru – Venkovský prostor Obsah rámcově odpovídá Urbanismu 50 současného studia.

Všechny kurzy obsahují kromě přednášek i cvičení, ve kterých budou řešeny praktické příklady z uvedené problematiky. 1.a 2. kurz zajišťuje ústav urbanismu FA, 3. kurz katedra architektury FSv.

Absolvent čtyřletého bakalářského studia oboru Architektura a stavitelství dostane potřebné informace z problematiky v takovém rozsahu, aby mohl působit nejen v projekci a stavební praxi, ale uplatnil se i v opomíjené sféře státní správy a místních samospráv.

Ve strukturovaném programu Stavební inženýrství je výuka urbanismu a územního plánování zařazena na vybraných oborech v rozsahu jednosemestrálních kurzů a zajišťována katedrou sídel a regionů FSv.

Magisterské studium

Ve dvouletém (čtyřsemestrálním) magisterském studiu studijního programu *Architektura a stavitelství* se navazuje na předchozí výuku z urbanismu a územního plánování dalšími dvěma kurzy.

4. kurz v 1. semestru –Urbanistický projekt

Jako v současném studiu i zde se předpokládá urbanistický návrh uspořádání menší části města či obce včetně potřebných průzkumů a rozborů. Zajišťuje ústav urbanismu FA.

5. kurz v 1. semestru – Technická infrastruktura sídel

Posluchači získají základní informace o hmotových systémech, energetických systémech, informačních systémech a dopravních systémech vnitřních a vnějších. Výuku zajišťuje katedra sídel a regionů FSv.

V ostatních magisterských programech se tato problematika objevuje pouze v nabídce volitelných předmětů katedry sídel a regionů.

Doktorské studium

Z hlediska možností dalšího prohloubení znalostí z problematiky urbanismu a územního plánování je nutno se zmínit o návrhu oboru doktorského studia „*Architektura a stavitelství v rozvoji městského a venkovského prostoru*“ studijního programu Architektura a stavitelství, který se rovněž předán k akreditaci. Tento obor bude především určen pro absolventy vy-

sokých škol architektonického a stavebního zaměření. Jeho hlavním úkolem bude příprava interdisciplinárně vzdělaných pracovníků pro projektové instituce a ateliéry, pro instituce památkové péče, orgány státní správy, pro pokračování ve vědecké a pedagogické práci na vysoké škole, případně pro jiná pracoviště vědy, výzkumu atp. Nedostatek takových pracovníků je v praxi pocíťován již řadu let.

Navrhovaný program doktorského studia prohlubuje a specializuje základní studijní profilaci vzdělání, v architektonické, územně plánovací, konstrukční, památkové a rekonstrukční problematice a v osvojení informačních technologií potřebných v těchto činnostech. Takto vzdělaný a profilovaný pracovník bude připraven nalézt uplatnění jako koncepční pracovník i v důležitých institucích zabývajících se rozvojem sídel, jejich regenerací a obnovou včetně rekonstrukcí památkových souborů a objektů.

Prohloubení znalostí problematiky urbanismu a územního plánování lze získat v předmětech Urbánní a sociální ekologie, Urbanistická a stavební ekonomie, Inženýrský urbanismus, Metodika projektování obnovy a rekonstrukce staveb a sídel, Humanizace sídlišť atp., zajišťovaných pracovníky stavební fakulty a externisty.

Katedry garantující výuku urbanismu a územního plánování.

Katedra sídel a regionů (vedoucí Doc. Ing. arch. Alena Mansfeldová, CSc.)

Katedra sídel a regionů vznikla v roce 1991 s cílem vychovávat územní plánovače, komunální politiky, městské inženýry.

Hlavní disciplínou, kterou katedra vyučuje, je urbanismus a územní plánování. Katedra zajišťuje výuku urbanismu a územního plánování na většině oborů fakulty v současné době i v připravovaném strukturovaném studiu a především výuku v profesním modulu Plánování sídel a regionů na oboru Pozemní stavby a konstrukce. V současné době nezajišťuje katedra výuku na oboru Pozemní stavby a architektura vzhledem k velkému počtu posluchačů tohoto oboru.

Vědeckovýzkumná činnost katedry je zaměřena na problematiku koncipování a řízení rozvoje sídel a regionů, tj. na strategické plánování, územní plánování

a zpracovávání rozvojových programů obcí s uplatněním principů „trvale udržitelného rozvoje“. Tato činnost se realizuje i v mezinárodním měřítku. Do této činnosti lze zahrnout i výchovu doktorandů.

Styk s praxí je realizován formou konzultační a poradenské činnosti pro orgány státní správy a samospráv, zpracováváním územně plánovací dokumentace, aktivní účastí při národních i mezinárodních konferencích a zajišťováním postgraduálních cyklů k tématům „městské inženýrství“ a „strategie rozvoje sídel“.

V rámci strukturovaného studia je uvážováno s větším zapojením katedry do výuky na oboru Architektura a stavitelství především na magisterském stupni.

Katedra architektury (vedoucí Doc. Ing. arch. Václav Dvořák, CSc.)

Po r.1989 dochází na fakultě k organizačním změnám, které reagují na změněné podmínky a začíná se projevovat potřeba rozšíření ryze technické výuky na směr pozemního stavitelství o předměty architektonického, uměleckého, případně humanitního zaměření. V r. 1991 je proto založena katedra zá-

kladů architektury (později přejmenována na katedru architektury), která se stává garantem nově vytvořeného modulu na oboru pozemních staveb – Architektura pozemních staveb a posléze akreditovaného programu a oboru Pozemní stavby a architektura.

Katedra zajišťuje výuku urbanismu na oboru Pozemní stavby a architektura, jejímž cílem není výchova urbanisty – specialisty, ale vysokoškolského odborníka s kvalitními znalostmi v této problematice, umožňující mu rychlou orientaci a dávající mu dobré předpoklady pro její prohloubení v případném praktickém využití (projekce, orgány státní správy apod.). Katedra kromě zapojení vlastních pedagogů navázala pro tuto výuku velmi kvalitní a prospěšnou spolupráci s Ústavem urbanismu Fakulty architektury ČVUT, vedeným Doc. Ing. arch. J. Mužíkem, CSc. Pracovníci tohoto ústavu s velkou odborností akceptovali odlišné požadavky na obsah i rozsah výuky posluchačů oboru a lze po několikaleté zkušenosti říci, že prospěch z této spolupráce mají obě strany a předpokládá se její pokračování i ve strukturovaném studiu. Zvláště je nutno kladně hodnotit náročné působení v urbanistickém projektu, které klade

značné nároky na počet a kvalitu vyučujících.

Shrnutí

V článku jsme poskytli základní informace o stavební fakultě ČVUT v Praze, jejích studijních programech a především o výuce urbanismu a územního plánování na jednotlivých oborech fakulty. Zvýšená pozornost byla věnována informaci o současném studijním programu a oboru Pozemní stavby a architektura (v navrhované strukturované podobě Architektura a stavitelství), který tvoří jeden ze základních programů fakulty a o kterém se v odborném tisku objevují ne vždy objektivní informace. Doufáme, že tento článek přispěje k seznámení se systémem výuky urbanismu a územního plánování na stavební fakultě.

*Doc. Ing. Ladislav Lamboj, CSc.
děkan Fakulty stavební ČVUT*

*Doc. Ing. arch. Alena Mansfeldová, CSc.
vedoucí katedry sídel a regionů*

*Doc. Ing. Bedřich Košatka, CSc.
zástupce ped. proděkana pro obor PSA*